

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาความเป็นมนุษย์

ในการศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ในด้านการนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์นั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาความเป็นมนุษย์จากเอกสารต่าง ๆ ที่มีผู้รู้ในหลายสาขาวิชาได้ให้ความรู้ทัศนะ และมุมมองของความเป็นมนุษย์ไว้ เนื่องจาก “มนุษย์” มีความซับซ้อนทั้งในด้านความคิด ร่างกาย และอารมณ์ความรู้สึก จึงมีผู้สนใจศึกษาเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์อย่างมากมายต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ก็ยังไม่มีผู้สามารถให้คำจำกัดความความเป็น “มนุษย์” อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ได้ เช่น เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ความเป็นมนุษย์” สถานภาพของมนุษย์อาจมีนิยามได้หลายแง่มุม เช่น ในแง่ชีวภาพ มนุษย์คือสมาชิกของสิ่งมีชีวิตประเภทหนึ่งที่รวมกันแล้วเรียกว่าสัตว์ หากแต่มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีความสามารถพิเศษต่าง ๆ มากมาย ในทางปรัชญาจะแตกต่างไปจากพื้นฐานของศาสตร์อื่น กล่าวคือ สิ่งที่ปรัชญาสนใจไม่ใช่ปรากฏการณ์ภายนอกที่อาจสัมผัสได้ด้วย “อาตนะ” เกี่ยวกับมนุษย์ หากแต่ปรัชญาสนใจลึกเข้าไปภายในธรรมชาติของมนุษย์ว่าเบื้องหลังภาพที่ปรากฏแก่สายตา มีความจริงอะไรแอบแฝงอยู่ (สมภาร พรหมทา, 2527, น.30) ในแง่จิตวิทยานั้น มนุษย์ถูกสร้างมาให้ประกอบด้วยกลไกทางจิตที่ทำงานอย่างเป็นระบบเหมือนเครื่องจักร พฤติกรรมของมนุษย์ถูกผลักดันด้วยสภาพจิตของเขาเอง และมนุษย์ยังมีความหมายว่า “สัตว์ที่ภายในใจของเขามีธรรมชาติที่ขัดแย้งกันสองส่วนอยู่ภายใน คือกิเลสกับคุณธรรม” (สมภาร พรหมทา, 2527, น.74) ส่วนในแง่มนุษยวิทยานั้นเน้นทัศนะใด ๆ ที่ถือนมนุษย์กับประโยชน์สุขของมนุษย์เป็นเรื่องสำคัญที่สุด (สิทธิ บุตรอินทร์, 2523, น.135) เป็นต้น

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับมนุษย์ในด้านธรรมชาติของมนุษย์ อุดมคติของชีวิตมนุษย์ และลักษณะจิตของมนุษย์ เพื่อนำความรู้เหล่านี้ไปใช้เป็นประโยชน์ในการศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิต่อไป

2.1.1 ธรรมชาติของมนุษย์

ธรรมชาติของมนุษย์ หมายถึง ลักษณะอันเป็นเนื้อแท้ของมนุษย์ ดังที่ราชบัณฑิตยสถาน (2532, น.176) ได้ให้ความหมายคำว่า ธรรมชาติของมนุษย์ในพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาว่า

“ธรรมชาติของมนุษย์ หมายถึง ลักษณะที่แท้จริง และดั้งเดิมของมนุษย์ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสภาพจิตใจ และความต้องการจำเป็น (Needs) ทั้งหลายที่เป็นสิ่งจูงใจให้มนุษย์กระทำการต่าง ๆ”

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2527, น.9-11) ได้สรุปทัศนะของนักจิตวิทยาากลุ่มต่าง ๆ ที่มีต่อธรรมชาติของมนุษย์ไว้ตามความเชื่อพื้นฐานที่ต่างกัน 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มจิตวิเคราะห์ นักจิตวิทยาากลุ่มนี้เชื่อว่า การเกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์นั้นมาจากแรงขับพื้นฐานที่อยู่ในจิตไร้สำนึก (Unconscious) แรงขับพื้นฐานมี 3 ชนิด ได้แก่ แรงขับที่จะดำรงชีวิตอยู่ แรงขับที่จะทำลาย และแรงขับทางเพศ นักจิตวิทยาากลุ่มนี้ได้แก่ ฟรอยด์ (Freud) ฟรอมม์ (Fromm) และ อีริกสัน (Erikson) เป็นต้น

2. กลุ่มมนุษยนิยม นักจิตวิทยาากลุ่มนี้เชื่อว่า ธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์นั้นไม่เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดขึ้นจากการที่มนุษย์ต้องดิ้นรนหาทางตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนเอง ถ้าความต้องการพื้นฐานได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์ก็จะทำแต่ความดี นักจิตวิทยาากลุ่มนี้ได้แก่ มาสโลว์ (Maslow) และ โรเจอร์ (Rogers) เป็นต้น

3. กลุ่มพฤติกรรมนิยม นักจิตวิทยาากลุ่มนี้เชื่อว่า พฤติกรรมของมนุษย์นั้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมและทิศทางของพัฒนาการเป็นสิ่งกำหนด ถ้ามนุษย์เติบโตมาในสภาพแวดล้อมที่ดี ก็จะเป็นคนดี สังคมสามารถกำหนดลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์ได้ นักจิตวิทยาากลุ่มนี้ได้แก่ สกินเนอร์ (Skinner) วัตสัน (Watson) และ แบนดูรา (Bandura) เป็นต้น

4. กลุ่มปัญญานิยม นักจิตวิทยาากลุ่มนี้เชื่อว่า มนุษย์มีพัฒนาการตามวุฒิภาวะ พฤติกรรม และพัฒนาการของมนุษย์นั้นเกิดตามการกำหนดของสติปัญญา นั่นคือ ความสามารถที่มนุษย์จะเรียนรู้ และปรับโครงสร้างสติปัญญาให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้ นักจิตวิทยาากลุ่มนี้ได้แก่ เพียเจต์ (Piaget) คอลท์เบิร์ก (Kohlberg) และ บรูเนอร์ (Bruner) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ที่น่าสนใจอีกแนวคิดหนึ่ง คือ ทฤษฎีเอกซ์ (X) และทฤษฎีวาย (Y) ตามแนวความคิดของแมกเกรเกอร์ (สมพร สุทัศนีย์, 2541, น.44-46 อ้างจาก Mc Gregor, 1960, p.33-34) ที่กล่าวว่าธรรมชาติของมนุษย์มี 2 ด้าน ตามแนวทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีเอกซ์ (X theory) ทฤษฎีนี้มีทัศนะต่อมนุษย์ในแง่ลบ นักทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีแต่ความต้องการไม่สิ้นสุด และมีลักษณะอื่น ๆ เช่น ไม่ชอบทำงาน มักจะหลบงานเมื่อมีโอกาส ชอบเป็นผู้ตาม มักจะหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ ให้ความสำคัญกับตนเองเท่านั้น และมักต่อต้านการเปลี่ยนแปลง

2. ทฤษฎีวาย (Y theory) ทฤษฎีนี้มีทัศนะต่อมนุษย์ในแง่บวก โดยนักทฤษฎีนี้เชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้ชอบการสมาคม อยู่คนเดียวไม่ได้ ต้องพบปะพูดคุย ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แมกเกรเกอร์สรุปทัศนะของทฤษฎีนี้ว่า มนุษย์มักจะมีพฤติกรรม ดังนี้ เช่น รักงาน จะทำงานด้วย

ความสุข ทำงานด้วยตัวเอง มีความรับผิดชอบ ชอบทำงานเป็นกลุ่ม ชอบเรียนรู้จากสถานการณ์ มีความเฉลียวฉลาด มีจินตนาการ และแก้ปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์

จากทัศนคติต่อธรรมชาติของมนุษย์ตามแนวคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้เป็นทัศนคติต่อธรรมชาติของมนุษย์ในทางบวก หมายถึง ความเชื่อว่าพื้นฐานของมนุษย์เป็นคนดี มีคุณค่า มีเหตุผล มีความรับผิดชอบ และมนุษย์มีแนวโน้มที่จะพัฒนาตัวเองตามความสามารถ และทัศนคติต่อธรรมชาติของมนุษย์ในทางลบ หมายถึง ความเชื่อว่าพื้นฐานของมนุษย์เป็นคนไม่ดี ไม่มีเหตุผล ก้าวร้าว เห็นแก่ตัว แต่พฤติกรรมของมนุษย์จะถูกควบคุมด้วยอิทธิพลของสังคม ทำให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสมขึ้น

2.1.2 อุดมคติของชีวิตมนุษย์

อุดมคติ หมายถึง จินตนาการมาตรฐานความดีที่เป็นเป้าหมายแห่งชีวิต ดังที่ สุชาวพลอยชุม (2538, น.143-148) กล่าวถึงอุดมคติของชีวิตไว้ว่า อุดมคติของชีวิต หมายถึงสิ่งที่ดีที่สุดที่ชีวิตควรแสวงหา หรือสิ่งที่มีค่าที่สุดสำหรับชีวิต ซึ่งปัญหาเรื่องอุดมคติของชีวิตเป็นปัญหาสำคัญของจริยศาสตร์ อันเป็นองค์ความรู้อย่างหนึ่งในวิชาปรัชญา ที่ให้คำตอบเกี่ยวกับวิธีการที่มนุษย์จะอยู่ในโลกและอยู่ในสังคม เพื่อที่จะแสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิตที่เราควรจะทำตัวอย่างไรกับตัวเองและต่อผู้อื่น เพื่อที่จะทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปด้วยความสงบราบรื่น เพราะสื่อยอดของการแสวงหาทางจริยศาสตร์ ก็คือ แสวงหาอุดมคติหรือความดีสื่อยอดนั่นเอง นักปรัชญาต่างก็ได้แสดงสิ่งที่ตนถือว่าเป็นความดีสื่อยอดไว้ต่าง ๆ กัน และมีมากมายหลายทัศนะ ตัวอย่างเช่น สุขนิยม ถือว่าเป้าหมายสูงสุดของชีวิตคือความสุข ปณิธานนิยม ถือว่าปัญญาหรือความรู้เป็นสิ่งที่ดีที่สุดในสำหรับมนุษย์ วิมุตตินิยม ถือว่าความเป็นอิสระเป็นความดีสูงสุด และมนุษย์นิยม ถือว่าความดีของชีวิตอยู่ที่การมีชีวิตอยู่อย่างผสมกลมกลืนหรืออย่างพอเหมาะ เป็นต้น

วิทย์ วิศทเวศย์ (2536, น.142-156) กล่าวถึงสิ่งที่มนุษย์ควรแสวงหาในชีวิต หรือหลักจริยศาสตร์ตามทัศนะของนักปรัชญา 4 กลุ่มที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน สรุปได้ดังนี้

1. สุขนิยม: จงแสวงหาความสุข

สุขนิยม (Hedonism) คือ ลัทธิที่ถือว่าความสุขเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในชีวิต ชาวสุขนิยมเชื่อว่าไม่ว่าเราจะทำอะไรแล้วแต่เป็นไปไม่ได้ที่จะไม่มีความสุขสบายเป็นจุดหมายปลายทาง คนบางคนอาจหลอกตัวเองคือคิดว่า การที่ตนกำลังกระทำสิ่ง ๆ หนึ่งอยู่ในปัจจุบันนี้เพราะใจรักมิใช่เพราะความสุขสบาย ชาวสุขนิยมจะบอกว่านั้นเป็นเพราะวิเคราะห์และสืบสาวไปยังไม่ตลอด

ถ้าพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้วเราไม่สามารถหนีพ้น 2 สิ่งคือ การปลอดจากความเจ็บปวด และการได้มาซึ่งความสุข

2. ศานตินิยาม: จงแสวงหาความสงบ

กลุ่มศานตินิยามบอกว่าสิ่งมีค่าของชีวิตมิได้อยู่ที่ความสุขจากวัตถุภายนอก แต่อยู่ที่ความสงบของจิตและวิญญาณภายใน ค่าของชีวิตอยู่ที่การที่วิญญาณได้ลิ้มรสอะไรบางอย่าง มิใช่การที่ร่างกายได้สัมผัสรูปธรรมภายนอก สามารถแยกกลุ่มศานตินิยามออกเป็น 2 พวกคือ ปัญญานิยม กับวิมุตตินิยาม

ศานตินิยามกลุ่มแรกคือปัญญานิยม ชาวปัญญานิยมเชื่อว่าวิญญาณหรือจิตเป็นสิ่งที่สำคัญของมนุษย์ และในวิญญาณนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือปัญญา ปัญญาทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์โลกอื่น ๆ ในปรัชญาของเพลโต มนุษย์เท่านั้นที่มีความสามารถจะเข้าถึงโลกของความจริงแบบได้ นี่คือลักษณะเฉพาะของมนุษย์ สำหรับชาวปัญญานิยมชีวิตที่สมบูรณ์และมีค่า หรือนัยหนึ่งชีวิตที่น่าอยู่มิใช่ชีวิตที่แสวงหาความพอใจให้ร่างกาย แต่เป็นชีวิตที่หันเข้าสู่สาระหรือธาตุแท้ของตน นั่นคือชีวิตที่อยู่กับปัญญา การอยู่กับปัญญาคือการแสวงหาความรู้และความจริง

ศานตินิยามกลุ่มที่สองคือวิมุตตินิยาม ชาววิมุตตินิยามก็คล้ายกับชาวปัญญานิยมคือถือว่าความสุขสบายทางร่างกายนั้นไม่ใช่สาระของชีวิตแต่ความสงบใจมีค่ามากกว่า ชาวปัญญานิยมเน้นที่การแสวงหาสิ่งจะเป็นสิ่งประเสริฐของชีวิต เน้นเรื่องการดับความต้องการและการเอาชนะตนเอง ชาววิมุตตินิยามสอนว่าถ้าท่านชนะตนเองท่านจะชนะโลกทั้งโลก ท่านต้องพยายามเห็นความจริงที่ว่าไม่มีอะไรในโลกที่อยู่ในเงื้อมมือของท่านเท่ากับตัวท่านเอง จงถือว่าทุกสิ่งที่ท่านมีอยู่นั้นมิใช่ของท่าน ถ้าท่านคิดได้เช่นนี้ก็เท่ากับท่านไม่มีอะไรเลย และเมื่อไม่มีอะไรท่านก็จะมีอะไรที่จะเสีย ท่านก็จะมีแต่ความเสียใจ ไม่ผิดหวัง จะมีก็แต่ความสงบ

3. อัตถิภาวนิยม หรือ เอ็กซิสเต็นเชียลลิสม์: จงแสวงหาตัวเอง

อัตถิภาวนิยม หรือ เอ็กซิสเต็นเชียลลิสม์ (Existentialism) เห็นว่ามนุษย์ในสมัยปัจจุบันได้สูญเสียตัวเองไปในสังคมอันสลับซับซ้อน เช่น ปัจจุบันคนเราต้องแสดงหลายบทบาท เช่น คนหนึ่งคนอาจเป็นครู เป็นสมาชิกคริสตจักร เป็นนายกสมาคม เป็นเจ้านาย เป็นเพื่อน เป็นสามี เป็นพ่อ ฯลฯ บทบาทต่าง ๆ เหล่านี้คือหัวโขนที่เขาต้องสวม อะไรคือตัวเขาเองที่แท้จริง ชาวเอ็กซิสเต็นเชียลลิสม์ตอบว่าในสังคมปัจจุบันแทบไม่มีใครเลยที่ไม่ถูกบีบรัดโดยบทบาทต่าง ๆ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทำให้สังคมมนุษย์สลับซับซ้อนทับทวีขึ้น และความสลับซับซ้อนนี้ดึงดูดให้มนุษย์ออกจากตัวเขาเอง ทำให้คนสมัยใหม่ไม่มีเวลาที่จะมาพิจารณาดูตัวเอง ว่าตัวเองรู้สึกอะไร หรืออยากทำอะไร ที่เขาทำอะไรต่ออะไรอยู่ทุกวันนั้นก็เพราะเขาต้องทำ หัวโขนมันบงการเช่นนั้น การกระทำที่เกิดจากความรู้สึกจริง ๆ ว่าอยากทำนั้นไม่มีอีกต่อไป คนเราเป็นแต่เพียงทางผ่านของสิ่ง

อื่น มิได้มีอะไรเป็นของตัวเอง เมื่อความสลับซับซ้อนของสังคมสมัยใหม่และความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์ได้ดึงมนุษย์ออกจากตัวเองเสียแล้ว มนุษย์จึงควรกลับมาหาตัวเอง ซื่อสัตย์กับตัวเอง การกลับมาสู่ตัวเองก็คือการตระหนักถึงเสรีภาพอันเป็นธาตุแท้ของมนุษย์ ความเป็นอิสระที่จะเลือกกระทำการต่าง ๆ นั้นเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากมนุษย์ ไม่เคยมีครั้งใดเลยที่จะพูดได้ว่ามนุษย์ไม่เป็นเสรี และไม่มีสถานการณ์ใดเลยที่จะกล่าวได้ว่าในสภาพอย่างนั้น มนุษย์ถูกบังคับ ความเป็นคนของชาวเอ็กซิสเท็นเชียลลิสม์ เกิดจากการกระทำครั้งแล้วครั้งเล่าด้วยความรู้สึกละแ่น ตัวเราเองเป็นผลของเสรีภาพ

4. มนุษยนิยม: จมอมรอบด้าน

สำหรับชาวมนุษยนิยม กล่าวว่าทั้ง 3 ทัศนะดังกล่าวแต่ละทัศนะต่างก็มีส่วนถูก แต่เขามองชีวิตแง่เดียว สุขนิยมเห็นมนุษย์มีแต่ร่างกาย ศาสนานิยมไฝ่ฝันแต่ความสงบของวิญญาณ เอ็กซิสเท็นเชียลลิสม์เชิดชูแต่ความรู้สึก แต่มนุษย์มีทุกสิ่งที่กล่าวมานี้ ดังนั้นเราไม่ควรถือว่าอย่างหนึ่งอย่างใดสำคัญที่สุด ถ้าท่านเอาแต่ดิ้นรนหาเงินเพื่อซื้อความสุขสบายท่านอาจต้องหาตลอดชีวิตโดยมิได้มีเวลาที่จะเสพความสุขเลย ถ้าท่านหันเข้าหาแต่ความสงบท่านก็ขาดบางอย่างที่มนุษย์พึงมี ถ้าท่านเอาแต่ความรู้สึกท่านก็อยู่กับคนอื่นเขาไม่ได้ ดังนั้นสำหรับชาวมนุษยนิยมทางที่ดีที่สุดก็คือ การรวมชอมระหว่างสิ่ง 3 สิ่งคือ ความสุข ความสงบ และความรู้สึก ทั้งนี้เพราะมนุษย์นั้นสลับซับซ้อนไม่สามารถจะทอนลงไปได้เพียงอย่างหนึ่งอย่างใดได้

2.1.3 ลักษณะจิตของมนุษย์

มีนักวิชาการและผู้รู้หลายท่านได้กล่าวถึงลักษณะจิตของมนุษย์ไว้อย่างน่าสนใจ ทั้งในด้านสาขาวิชาปรัชญา และจิตวิทยาไว้ ตัวอย่างเช่น

สุวัฒน์ จันทระงาน (2540, น.13-14) ได้สรุปแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ของเพลโต (Plato) ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาของปรัชญากลุ่มจิตนิยมไว้ กล่าวคือ เพลโตเชื่อว่ามนุษย์นั้นประกอบด้วย จิต กับ กาย จิตมีความสำคัญกว่าร่างกาย ถ้าเปรียบกับรถ เพลโตมองว่าจิตคือสารที่ควบคุมตัวรถคือร่างกาย จิตคือผู้ใช้ร่างกายให้เป็นไปตามเจตจำนงของจิต เพลโตเชื่อว่าจิตของมนุษย์มีอยู่ 3 ภาคคือ

1. ภาคตัณหา มนุษย์ทุกคนเกิดมา ต่างก็มีความอยากความปรารถนาด้วยกันทั้งสิ้น แต่ที่บางคนมีมากบางคนมีน้อย เป็นเพราะความเข้มแข็งของจิตภาคนี้ ตัณหาของเพลโต หมายถึง ความอยาก ความต้องการความสุขทางร่างกาย คนที่มีจิตภาคนี้สูง คือคนที่ลุ่มหลงในโลภียสุขทั้งปวง เป็นคนที่ไม่ชอบที่จะแสวงหาความจริง ไม่รู้จักความงามและไม่ให้ความสนใจในเรื่องของ

คุณค่า เพลโตมีความเห็นว่า ผู้ที่มีจิตภาคนี้สูงมีค่าไม่แตกต่างจากสัตว์ไตร่จกาน เพราะเกิดมาเพื่อ เป้าหมายชีวิตอย่างเดียวกันกับสัตว์

2. ภาคน้ำใจ หมายถึงจิตที่เกี่ยวพันกับคุณค่า เช่น ความกล้าหาญ ความเสียสละ ความมี ระเบียบวินัย ความเมตตากรุณาเมื่อเห็นผู้อื่นตกทุกข์ได้ยาก มีความโกรธเมื่อเห็นผู้อื่นถูกรังแก ผู้มี จิตภาคนี้แม้จะเน้นในเรื่องคุณธรรม แต่ยังมีบางส่วนของจิตภาคตักทงที่ขังต้องการความสุขทาง ร่างกายอยู่บ้าง เพลโตถือว่าคนที่มีจิตภาคนี้ คือผู้ที่มีความรับผิดชอบสูงขั้สูงกว่าพวกแรก ผู้มีจิต ภาคน้ำใจคือผู้ที่ยอมตายมากกว่าที่จะยอมเสียเกียรติ เพื่อที่จะรักษาคุณค่าเหล่านี้ไว้เสมอชีวิต

3. ภาคปัญญา เพลโตเชื่อว่าจิตภาคปัญญา คือจิตที่ควบคุมและสร้างเหตุผลให้กับมนุษย์ เป็นภาคของจิตที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ ผู้มีจิตภาคนี้เท่านั้นที่มีโอกาสและ ความสามารถที่จะเข้าไปในโลกแห่งแบบ หรือโลกแห่งความเป็นจริงสูงสุด มนุษย์ที่มีจิตภาคแรก อาจจะทำทุกอย่างเพื่อเงิน ผู้ที่มีจิตภาคที่สองอาจยอมเสียเงินเพื่อรักษาเกียรติ ส่วนผู้ที่มี จิตภาคปัญญายอมเสียทั้งเงินทั้งเกียรติเพื่อความรู้และความจริง

คนเราจะมึนึสัยบุคคลิกภาพอย่างไร ขึ้นอยู่กับว่าจิตภาคไหนจะมีอำนาจมากกว่ากัน ทั้ง ตักทง น้ำใจ และปัญญา เป็นองค์ประกอบของจิตที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ มนุษย์ควรประกอบขึ้น ด้วยจิตทั้งสามภาคแต่ในสัดส่วนที่แตกต่างกัน ความพอดีของจิตทั้งสามภาคคือลักษณะของจิตที่ดี ที่สุด แต่ทั้งนี้ควรขึ้นอยู่กับภาคปัญญา ที่จะคอยควบคุมจิตภาคอื่นให้เกิดความสมดุล

นอกจากนี้ยังมีการศึกษาลักษณะจิตของมนุษย์ ตามแนวคิดของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) จิตแพทย์นักจิตวิเคราะห์ที่ได้วิเคราะห์จิตของมนุษย์ออกเป็นองค์ประกอบ 3 ส่วนคือ Id (อิด), Ego (อีโก้) และ Super Ego (ซูเปอร์อีโก้) ซึ่งทั้งสามส่วนนี้ถือเป็นกระบวนการทาง จิต และเป็นพลังผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมต่าง ๆ จนหลอมเป็นบุคลิกลักษณะของบุคคล ดังที่ ศรีเรือน แก้วกังวาล (2544, น.322) ได้กล่าวถึงทัศนะของ ซิกมันด์ ฟรอยด์ ไว้ในหนังสือจิตวิทยา ทั่วไปไว้ ดังนี้

Id: อิดเป็นพลังงานที่ติดตัวมาแต่กำเนิด มีฐานจากความต้องการทางชีววิทยาที่สำคัญ 2 ประการ คือ ความต้องการทางเพศ (Sex) และ ความก้าวร้าว (Aggression) เป้าหมายหลักของ พลังนี้คือการแสวงหา และการได้รับการตอบสนองของความพอใจทางกายเป็นหลักการที่ยิ่งใหญ่ ดังนั้นจึงได้รับสมญาว่า “Id คือหลักการแห่งความพอใจ”โดยไม่คำนึงถึงข้อเท็จจริงหรือความชอบ ธรรมใด ๆ เปรียบได้กับเด็กที่ถูกตามใจจนเสียเด็ก มักถือความพอใจของตนเป็นความชอบธรรมและ ความถูกต้อง

Ego: อีโก้เป็นพลังที่พัฒนาจากการเรียนรู้โลกตามความเป็นจริง ตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อสนอง พลังอิด โดยน้อมนำพลัง super ego ให้เข้ามามีส่วนร่วมพิจารณาในการสนองพลังดังกล่าว พลังนี้

จะรับรู้โลกตามข้อเท็จจริง จึงได้รับสมญาว่า “Ego คือหลักการแห่งความเป็นจริง” พฤติกรรมใด ๆ ที่ถูกเร้าด้วยพลัง ego จะเป็นพฤติกรรมที่มีเหตุผลและสังคมยอมรับ

Super ego: ซูเปอร์อีโก้ พัฒนามาจากกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลในสังคมวัฒนธรรมนั้น ๆ ซึ่งเริ่มตั้งแต่บุคคลยังอยู่ในวัยเด็กอายุประมาณ 2-3 ปี ซูเปอร์อีโก้ คือจิตสำนึกแห่งคุณธรรม ความดีงาม ความรู้จักผิดชอบชั่วดี ตามแนวคิดของฟรอยด์ ego จะนำพลังนี้ไปเป็นส่วนประกอบของพลัง Id

พลัง Id, Ego และ Super ego จะทำงานไม่แยกจากกันเลย พลังใดมีอิทธิพลมากที่สุด บุคคลก็จะมีบุคลิกลักษณะโน้มเอียงไปในทิศทางนั้น บุคลิกลักษณะที่พึงประสงค์คือ บุคคลที่พลัง Ego สามารถประสานพลัง Id และ Super ego ให้ทำงานร่วมกันอย่างมีดุลยภาพ

นอกจากนี้ สุพิศวง ธรรมพันทา (2540, น. 24-27) กล่าวว่า ความสมบูรณ์ในการศึกษาความเป็นมนุษย์อย่างหนึ่งก็คือ การทำความเข้าใจลักษณะจิตภาพ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ซ่อนอยู่ภายในของมนุษย์ ที่ก่อร่างเป็นระบบความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ ผลผลิตของความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์นั้นแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม หรือเป็นอากัปกริยาทั้งมวล โดยอาศัยลักษณะทางกายภาพ เป็นสื่อความเป็นนามธรรมของจิตให้ปรากฏเป็นรูปธรรมออกมา ลักษณะของจิตนั้นมีมากมาย ซึ่งก่อตัวพัฒนาขึ้นในตัวบุคคลอย่างมีลักษณะและแตกต่างกันออกไป ตามอิทธิพลและปัจจัยประกอบทั้งทางกายภาพโดยธรรมชาติ และสภาวะแวดล้อมรอบตัวที่เข้ามาเชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน ลักษณะจิตที่สำคัญของมนุษย์ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ทั้งพฤติกรรมระดับสัญชาตญาณ และพฤติกรรมระดับวัฒนธรรมมีหลายประการ ดังนี้

1. ความต้องการ (Needs) มาสโลว์ นักจิตวิทยาผู้สร้างทฤษฎีความต้องการที่เรียกว่า Maslow's Needs อธิบายถึงความต้องการที่มีอยู่ตามสภาวะธรรมชาติภายในมนุษย์ว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความต้องการ 5 ประการ เริ่มจากความต้องการระดับต่ำแล้วพัฒนาไปตามลำดับสู่ระดับสูงขึ้น ได้แก่ ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ (Basic Needs) มี 2 ชั้น คือ ความต้องการทางร่างกาย (Physiological Needs) คือ มนุษย์ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การดูแลสุขภาพ และการมีเพศสัมพันธ์ ความต้องการเหล่านี้เป็นความต้องการตามธรรมชาติ สำหรับการดำรงอยู่ของสัตว์ ความต้องการที่สูงไปอีกชั้นหนึ่ง มนุษย์ต้องการความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแห่งตน (Safety Needs) คือ มนุษย์ปรารถนาจะปกป้องรักษาและเพิ่มพูนทรัพย์สิน เพื่อความมั่นคงและปลอดภัยในการดำรงชีวิตบนโลก

ความต้องการทางจิตใจ (Psycho Social Needs) เป็นความต้องการระดับสูง มี 3 ชั้น คือ ความต้องการทางสังคม (Social Needs) เพราะมนุษย์ไม่อาจอยู่โดดเดี่ยว จึงต้องการเพื่อนหรือกลุ่ม เพื่อก่อให้เกิดการยอมรับ ความอบอุ่น การไว้วางใจ และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความ

ต้องการเหนือไปอีกขั้นคือ ความต้องการความนิยมยกย่องในตนเอง (Self Esteem or Ego Needs) หมายถึงการได้รับการนับถือศรัทธา ยกย่องสรรเสริญ และหรือการเป็นแบบอย่างของสังคม และความต้องการขั้นสูงสุดของมนุษย์คือ ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (Self-Fulfillment Needs) หมายถึง การมุ่งใช้และพัฒนาศักยภาพของตนโดยสูงสุดทุกลำดับเวลา สำหรับประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม

2. ปัญญา (Wisdom) ลักษณะทางสรีระของมนุษย์อย่างหนึ่งคือเป็นสัตว์ที่มีสมองใหญ่ เมื่อเทียบกับน้ำหนักร่างกาย มนุษย์จึงมีปัญญาดีกว่าสัตว์อื่น ความสามารถในการคิดค้นคว้าหาความจริงจากธรรมชาติรอบตัว บังเกิดเป็น แนวคิด ความรู้ ทฤษฎี สังคัปป์ ที่ได้เป็นศาสตร์หลากหลายสาขา ซึ่งนำไปประยุกต์ประดิษฐ์ผลิตผลเพื่อการดำรงชีวิตของเผ่าพันธุ์มนุษย์ในส่วนต่าง ๆ ของโลก ความปราดเปรื่องของพลังสมองนี้ช่วยให้มวลมนุษย์บนโลกนี้มีการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นตามกาลเวลา ตลอดทั้งการที่มนุษย์ได้ใช้ปัญญาสร้างกระบวนการถ่ายทอดมรดกทางปัญญาในสังคม จากบรรพบุรุษสืบต่อสู่รุ่นลูกหลาน มนุษย์ยุคต่อมาจึงได้สืบสานภูมิปัญญาของบรรพบุรุษให้ออกงามต่อไปอีก

3. ความเชื่อ (Belief) เป็นสภาวะจิตที่เชื่อถือและยอมรับต่อสถานการณ์ ที่มีเหตุชักนำให้เกิดผลเช่นนั้นเสมอ ระบบทางจิตที่เป็นเหตุและผลดังนี้ มักเกิดจากประสบการณ์ในอดีตที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งจนเกิดฝังจำและยอมรับความเป็นเหตุและผลนั้น ๆ ทั้งนี้ความเป็นเหตุและผลของระบบความเชื่ออาจจะมีความเป็นวิทยาศาสตร์หรือไม่ก็ได้ ความเชื่อของมนุษย์มักมาจากการอบรมปลูกฝังภายในสังคมนั้น เป็นต้น ความเชื่อเกิดตามยุคสมัยและอาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อมีความเชื่อใหม่ที่ดีและเชื่อประโยชน์มากกว่า มนุษย์จึงมีความเชื่ออยู่เป็นลักษณะภายในตนอีกประการหนึ่ง ซึ่งมีอิทธิพลให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมได้ตอบความเชื่อนั้นเสมอ

4. รสนิยม และเจตคติ (Taste and Attitude) เป็นความนิยมหรือความชื่นชมที่ปัจเจกบุคคลมีต่อสิ่งใด บุคคลใด สถานการณ์ใด โดยทั่วไปมีระดับและทิศทางแน่นอน รสนิยมเป็นความรู้สึกนิยมหรือพึงพอใจเฉพาะตัวของบุคคลต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น อาจอิงหรือไม่อิงต่อระบบเหตุผลและความดีความงามของสังคมก็ได้ มักเกิดกับประสบการณ์ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นแล้วได้รับความสุขและความพอใจ เช่น รสนิยมในการเลือกบริโภคอาหาร เครื่องแต่งกาย หนังสือ เพื่อน คนรัก เป็นต้น เจตคตินั้นเป็นความรู้สึกพอใจหรือชื่นชมต่อสิ่งใด ๆ ที่อิงต่อหลักความดีความงามของสังคม ฉะนั้นบุคคลต้องผ่านกระบวนการอบรมปลูกฝัง และการใช้วิจรรณญาณประกอบในการกำหนดเจตคติแห่งตนเสมอ เช่น เจตคติต่อคณะรัฐบาล ลัทธิศาสนา ภาพยนตร์ ดารา เป็นต้น

5. ค่านิยม (Social Value) เป็นความนิยมหรือชื่นชมของสังคม (กลุ่มคน) ที่มีต่อสิ่งใดบุคคลใด สถานการณ์ใด โดยมีความดีความงามเป็นรากฐานในการกำหนดทิศทางและระดับ ตั้งแต่ความนิยมสูงสุดจนถึงไม่นิยม ค่านิยมมีอิทธิพลโดยตรงต่อบุคคลในการกำหนดกรอบพฤติกรรมให้บุคคลต้องปฏิบัติตามค่านิยมของสังคมเช่นนั้น จึงจะสามารถอยู่รวมกลุ่มกับผู้อื่นได้ดี ค่านิยมในสังคมต่าง ๆ อาจเหมือนหรือต่างกันไป โดยบุคคลจะเกิดค่านิยมได้จากการเรียนรู้ หรือการอบรมปลูกฝังจากสังคมนั้น

6. วิสัยทัศน์ (Vision) เป็นทัศนะหรือท่าทีของบุคคลต่อสังคมรอบด้านซึ่งแตกต่างกันไปตามความรอบรู้ ความคิด ความเชื่อ ความนิยม อารมณ์ และอุดมการณ์แห่งตน ฯลฯ เหล่านี้เป็นรากฐานของการสร้างวิสัยทัศน์ของบุคคลนั้น ๆ โดยที่ยอมรับกันว่า ผู้ที่สนใจรับรู้ข่าวสารปรับเปลี่ยนข้อมูลได้ดี และมีการศึกษาเรียนรู้อยู่เป็นนิจ ย่อมเป็นคนทันสมัยที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและเท่าทันสถานการณ์

7. อุดมการณ์ (Ideology) เป็นลักษณะจิตฝ่ายดีที่พัฒนาเข้าสู่ระบบคุณธรรม อันมีรากฐานจากการมีปัญญา ความรอบรู้ ค่านิยม วิสัยทัศน์ และจริยธรรมที่ได้หลอมรวมจิตให้เกิดความชื่นชมและมุ่งผดุงรักษาสังคม บุคคลผู้มียุทธศาสตร์ย่อมแสดงพฤติกรรมแน่วแน่ที่จะกระทำสิ่งนั้น อย่างนั้น ดังอุดมการณ์ที่ตั้งไว้จนบรรลุผลสมดังเจตนารมณ์ แล้วบังเกิดเป็นความผาสุกของตนและสังคม

8. ความรู้สึกและอารมณ์ (Feeling and Emotion) ความรู้สึกเกิดจากการสัมผัสผัสจากสิ่งเร้าอย่างหยาบภายใต้ปัจจัยประกอบเช่น ลักษณะทางสรีระ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ และประสบการณ์เดิม การตอบสนองมักเป็นไปอย่างธรรมชาติหรือตามสัญชาตญาณ เช่น ความรู้สึกหนาว หิว เย็น พอใจ ยินดี ฯลฯ อารมณ์ ประกอบจากความรู้สึกและลักษณะจิตอื่น ๆ ที่มาประกอบในกระบวนการก่อตัวอารมณ์ จึงเป็นความรู้สึกที่พัฒนาให้ละเอียด และลุ่มลึกมากขึ้นในตัวบุคคล อารมณ์แยกได้เป็นอารมณ์ฝ่ายดี เช่น รัก ชอบ ดีใจ สนุก ฯลฯ และอารมณ์ฝ่ายไม่ดี เช่น กลัว เกลียด โกรธ อิจฉา ริษยา ฯลฯ เมื่อบุคคลนั้นฝังอารมณ์เช่นที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งไว้ในจิตก็จะกลายเป็นอุปนิสัย และหรือบุคลิกภาพบางประการของบุคคลนั้นได้

ลักษณะที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวบุคคลนั้นยังมีอีกนานาประการ ดังที่บทกวีไทยตอนหนึ่งกล่าววิเคราะห์ลักษณะจิตมนุษย์ไว้ว่า “จิตมนุษย์นี้ชั่ว ยากแท้หยั่งถึง” นั่นเพราะมีเหตุผลที่ปฏิเสธกันไม่ได้ว่า แม้จะได้ใช้ช่วงเวลาสัมพันธ์อันยาวนาน แต่ก็ยากยิ่งที่จะทำความเข้าใจผู้หนึ่งได้อย่างถ่องแท้ทั้งหมด ยังคงมีอีกหลายสิ่งหลายอย่างที่ซ่อนอยู่ในตัวบุคคลนั้น ๆ และลักษณะบางประการของบุคคลนั้นแม้บุคคลนั้นเองก็ยังไม่อาจล่วงรู้ได้

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวคิดในเรื่องสั้น

2.2.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวคิด

จากการศึกษาแนวคิดจากเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ พบว่ามีผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิจารณ์วรรณกรรมหลายท่าน ได้ให้ความหมายของคำว่า “แนวคิด” ไว้มากมาย ตัวอย่างเช่น

สุรารัตน์ เสรีรัตน์ (2520, น.12) ได้ให้ความหมายของแนวคิดไว้ว่า “แนวคิด คือความคิดหรือทัศนะ หรือสภาพ หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ผู้แต่งต้องการเสนอหรือสื่อถึงผู้อ่าน”

อุดม หนูทอง (2522, น.111-114) กล่าวถึงแนวคิดว่าเป็นสาระหรือสัจจะที่ผู้ประพันธ์หยั่งเห็น เชื้อถือ หรือยึดถือและประสงค์จะสื่อสารไปยังผู้อ่าน งานเขียนทุกเรื่องย่อมมีแนวคิดสำคัญอย่างหนึ่งเสมอ แนวคิดสำคัญจะปรากฏในลักษณะที่เป็นข้อสรุปของเรื่อง ต้องอ่านเรื่อง นั้น ๆ ทั้งหมดแล้วประมวลสรุปความคิดออกมา ความคิดที่ปรากฏโดยส่วนรวมเรียกว่า แนวคิดหลัก และในองค์ประกอบย่อยของเรื่องผู้ประพันธ์อาจแฝงแนวความคิดเอาไว้เช่นเดียวกัน ในเรื่องหนึ่ง ๆ อาจแฝงแนวคิดไว้หลายแนวคิด ทราบได้จากการสรุปในส่วนย่อยของเรื่องเรียกว่าแนวคิดย่อย

กุหลาบ มลลิกะมาส (2525, น.105) กล่าวว่า ความนึกคิดที่ผู้แต่งต้องการจะเสนอต่อผู้อ่าน คือแนวความคิดหรือปรัชญาของเรื่อง ผู้แต่งย่อมมองดูโลกและชีวิตมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ กัน และต่างก็มีแนวความคิดของตนที่มีต่อโลก ต่อสังคม และชีวิตมนุษย์แตกต่างกัน แนวคิดหรือปรัชญาของผู้แต่งจึงมีหลายแนว และต่างพยายามถ่ายทอดความคิดหรือปรัชญาต่าง ๆ นั้นในวรรณกรรมที่ตนแต่งขึ้นและสื่อความคิดมายังผู้อ่าน

บุญยงค์ เกศเทศ (2536, น. 30) ให้คำจำกัดความของแนวคิดว่า แนวคิด หมายถึง ความคิดที่สำคัญที่สุดของเรื่องที่นักประพันธ์ต้องการแสดงในหนังสือเล่มนั้น ๆ ความคิดนี้เปรียบเสมือนแนวในการดำเนินเรื่องของนักประพันธ์ด้วย นักประพันธ์จะแสดงแนวคิดของเขาโดยอาศัยตัวละคร นอกจากนี้ยังอาศัยบทสนทนายระหว่างตัวละคร และนักประพันธ์ก็จัดเหตุการณ์สถานการณ์ในเรื่องเพื่อย้ำแนวคิดนั้นด้วย แนวคิดมักมองเห็นง่ายถ้าปรากฏในเรื่องที่มีทำนองแต่งเป็นเชิงสอนหรือในเรื่องที่แฝงไว้ด้วยข้อธรรมะและสั่งสอน ผู้อ่านจะเห็นแนวคิดได้ไม่ยาก

บุญเหลือ เทพยสุวรรณ (2539, น.72) กล่าวถึงแนวคิดสรุปได้ว่า แนวคิดของผู้ประพันธ์คือ ทัศนะหรือความคิดเห็นที่นักประพันธ์มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งและต้องการสื่อให้ผู้อ่านทราบ ช่วยให้ผู้อ่านมีอรรถรส

อริวดี ไตลังคะ (2543, น.66) กล่าวว่า “แนวคิด หมายถึง ความคิดเกี่ยวกับโลกในชีวิตจริง ซึ่งนำเสนออยู่ในงานเขียน ช่วยให้ผู้อ่านค้นพบความหมายและสามารถเข้าใจชีวิตได้”

จากความหมายของ “แนวคิด” ของผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิจารณ์วรรณกรรมทั้งหลายข้างต้น จะเห็นได้ว่าการใช้คำว่าแนวคิดนี้ ในความหมายที่ต่างกัน 2 แนวทาง แนวทางแรก แนวคิดหมายถึง ความคิดสำคัญอันเป็นแก่นของเรื่อง (theme) และแนวทางที่สอง แนวคิด หมายถึง ความคิดหรือทัศนะ (idea) ที่แสดงไว้ในงานเขียน ดังนั้นเพื่อให้การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้มีทิศทางที่ชัดเจน ผู้ศึกษาจะใช้คำว่า “แนวคิด” ในความหมายที่สอง คือหมายถึง ความคิดหรือทัศนะของผู้แต่งที่ต้องการเสนอแก่ผู้อ่านที่ปรากฏในเรื่องสั้น ดังนั้นการศึกษาวเคราะห์เรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ: การนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ในครั้งนี้ จึงหมายถึง ความคิดเห็นหรือทัศนะด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับมนุษย์ของผู้แต่งที่ต้องการเสนอแก่ผู้อ่านที่ปรากฏในเรื่องสั้น

2.2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ในเรื่องสั้น

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ที่ปรากฏในเรื่องสั้นพบว่า มีผู้สนใจจำนวนหนึ่งศึกษาแนวคิดดังกล่าวไว้ ได้แก่

วาสนา อ่อนสินิล (2539)

วาสนา อ่อนสินิล ได้วิเคราะห์แนวคิดในเรื่องสั้นของศรีดาวเรือง จากผลการศึกษาพบว่า สามารถจำแนกแนวคิดในเรื่องสั้นของศรีดาวเรืองได้ 4 ประเด็น คือ แนวคิดเกี่ยวกับสังคม แนวคิดเกี่ยวกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคม แนวคิดเกี่ยวกับชีวิต และแนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและระบบนิเวศ ในส่วนแนวคิดเกี่ยวกับสังคมผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดย่อยออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเมือง วัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจ สิทธิสตรี และความเป็นไปของสังคม แนวคิดเกี่ยวกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคม ได้แบ่งออกเป็นกลุ่มเครือญาติ จำแนกตามบทบาท ได้แก่ บทบาทของผู้สูงอายุ บทบาทของผู้ให้กำเนิด บทบาทของผู้เยาว์วัย และกลุ่มคนในสังคม ได้แก่ บทบาทของกรรมกร บทบาทของโสเภณี บทบาทของชาวบ้าน แนวคิดเกี่ยวกับชีวิตแบ่งออกเป็น แนวคิดเกี่ยวกับปรากฏการณ์สามัญของชีวิตมนุษย์ และแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติและระบบนิเวศ ผู้เขียนเสนอให้เห็นว่าธรรมชาติและระบบนิเวศมีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นผลมาจากการที่มนุษย์นำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้มากขึ้น ทำให้ธรรมชาติถูกทำลาย และส่งผลให้สภาพแวดล้อมเป็นพิษ

พิเชษฐ คงโต (2546)

พิเชษฐ คงโต ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่องสั้นของประชาคม ลูนาชัย ด้านการเสนอแนวคิดและภาพสะท้อนสังคม ในด้านการเสนอแนวคิดในเรื่องสั้นผลการศึกษพบว่า ประชาคม ลูนาชัย เสนอแนวความคิดในเรื่องสั้น 4 ด้าน คือ แนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์กับสังคม แนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์กับมนุษย์ แนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์กับการดำเนินชีวิต และแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์กับสังคม ผู้เขียนเสนอว่าสังคมมีผลกระทบต่อชีวิตมนุษย์ในเรื่องการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และก่อให้เกิดปัญหาที่นับเป็นปรากฏการณ์ของสังคม แนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์กับมนุษย์ ผู้เขียนเสนอว่ามนุษย์ควรมีหน้าที่ที่ต้องกระทำและควรปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างมีน้ำใจ แนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์กับการดำเนินชีวิต ผู้เขียนเสนอว่ามนุษย์ควรดำเนินชีวิตด้วยความเรียบง่ายและเชื่อมั่นในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความหมาย ส่วนแนวความคิดเกี่ยวกับมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผู้เขียนเตือนให้มนุษย์ตระหนักถึงคุณประโยชน์ของธรรมชาติ และภัยที่มนุษย์จะได้รับจากสิ่งแวดล้อม

ธิดารัตน์ โกศลสารสินธุ์ (2546)

ธิดารัตน์ โกศลสารสินธุ์ ได้ศึกษาเรื่องสั้นของกนกพงศ์ สงสมพันธุ์ ในด้านแนวคิดเรื่องปัญหาองค์รวมของมนุษย์และแนวทางการแก้ปัญหา ผลการศึกษพบว่ากนกพงศ์นำเสนอปัญหาที่เข้ามาทำลายการดำรงอยู่ร่วมกันของมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ จนความสัมพันธ์ระหว่างกันเสียคุณภาพ โดยนำเสนอปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในอดีต คือ ปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับลัทธิคอมมิวนิสต์ และขบวนการโจรแบ่งแยกดินแดนชาวมุสลิม และปัญหาสังคมส่วนรวมคือปัญหาทุนนิยม กนกพงศ์ชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของทุกส่วนทั่วโลกมีความเกี่ยวโยงต่อกัน เมื่อเกิดปัญหาที่ใดย่อมส่งผลกระทบกันอย่างทั่วถึง ดังนั้นหากต้องการแก้ปัญหา รัฐควรรักษาคุณค่าของปัจเจกชน และมองเห็นคุณค่าความแตกต่างหลากหลายของสังคมวัฒนธรรม และธรรมชาติ เมื่อมีปัญหาความขัดแย้งเกิดขึ้น รัฐควรใช้วิธีการแก้ปัญหาอย่างรอบด้านด้วยสันติวิธี ซึ่งจะนำไปสู่ความสัมพันธ์เชิงองค์รวมอันก่อให้เกิดการเกื้อกูลต่อกัน และสันติภาพจะเกิดขึ้นอย่างแท้จริง

สุภาวดี พลชนะ, ดวงมน จิตรจำนง, และนฤมล กาญจนทัต (2548)

สุภาวดี พลชนะ, ดวงมน จิตรจำนง และนฤมล กาญจนทัต ได้ศึกษารวมเรื่องสั้น 2 เล่มของวินทร์ เลียววาริณ คือ อาเพศกำสรวล และสิ่งมีชีวิตที่เรียกว่าคน ผลการศึกษาชี้ว่าผู้แต่งได้

พัฒนาการเขียนจากการแสดงปฏิกิริยาต่อความตกต่ำทางคุณธรรมที่คุ้นชินกันของบุคคล องค์กร และสังคม ด้วยการนำเสนอที่ท้าทายการโต้แย้ง ทั้งรูปแบบเนื้อหาเป็นความพยายามหาคำตอบ ด้วยการพยายามเรียนรู้โดยอาศัยศาสตร์ต่าง ๆ ควบคู่กับการตรวจสอบประสบการณ์ในการทำ ความเข้าใจมนุษย์ อย่างไรก็ตามความรู้ที่เขาใช้ทำความเข้าใจปัญหาและการแก้ปัญหา ก็เน้นที่ ปรัชญาพุทธศาสนาในรากวัฒนธรรมไทยเด่นกว่าด้านอื่น กล่าวได้ว่าวิธีการมองการดำรงอยู่ของ คนอย่างเป็นองค์รวมในระดับจักรวาล สอดคล้องกับหลักธรรมข้อไตรลักษณ์เป็นเนื้อหาหลัก ช่วย เตือนสติให้เห็นการดำรงอยู่ของคน โดยไม่ยึดติดกับกฎเกณฑ์อันเป็นสิ่งสมมติแม้ที่เชื่อถือ ต่อเนื่องกันมา ทั้งทางชาติพันธุ์ การเมือง และศาสนา ขณะที่ให้ความเอาใจใส่ต่ออำนาจของสังคม และวัฒนธรรม ผู้แต่งได้เน้นว่าทางออกของปัญหาอยู่ที่ปัญญาของบุคคลที่จะค้นพบคุณค่าที่แท้ ด้วยตนเอง คุณค่าของรวมเรื่องสั้นทั้งสองเล่มนี้อยู่ที่พลังทางสุนทรีย์ะ และพลังปัญญาที่สร้าง ความพิจารณาและท้าทายให้คิด ด้วยความหมายแฝงเร้นโดยไม่ยึดเยียดคำตอบตายตัว ทั้ง สั้นคล่องและสร้างความเชื่อมั่นในสถานะของความเป็นมนุษย์อันมีนัยเชิงปรัชญามากกว่ามุ่ง เพียงแต่จะสะท้อนปัญหา

สุนีย์ มุมบ้านเช่า (2548)

สุนีย์ มุมบ้านเช่า ได้ศึกษามโนทัศน์ที่เกี่ยวกับมนุษย์ในเรื่องสั้นของอัญชัน ผลการศึกษา พบว่าอัญชันได้นำเสนอเรื่องสั้นให้ผู้อ่านได้เห็นความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ ปรัชญาปมปัญหาที่ สะท้อนให้เห็นปัญหาในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่งอัญชันเสนอมุมมองของปัญหาจากส่วนที่เป็น จุลภาคไปสู่มหภาค คือเริ่มจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวตนของมนุษย์เอง ซึ่งหมายถึงจิตใจและ ความรู้สึกของมนุษย์ ได้แก่ มโนทัศน์ที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ขยายออกเป็นปัญหาที่ เกิดขึ้นระหว่างมนุษย์ด้วยกัน นั่นก็คือความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันในสังคม ได้แก่ มโนทัศน์ เรื่องการดำเนินชีวิตในสังคม ต่อมาปัญหาที่อัญชันพยายามสะท้อนให้เห็นสัจธรรมของชีวิตที่ไม่มี ใครหลีกเลี่ยงคือการเกิดและการดับของสรรพสิ่ง ได้แก่ มโนทัศน์เรื่องชีวิตกับความตาย และปัญหา ประเด็นสุดท้ายที่อัญชันได้เสนอให้เห็นคือ ปัญหามนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นปัญหา อันยิ่งใหญ่ของมนุษยโลก ได้แก่ มโนทัศน์เรื่องธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นความพยายาม นำเสนอให้มนุษย์เรามองความจริงของชีวิตและโลกให้กว้างขึ้นด้วยสายตาที่เป็นกลางและเที่ยง ธรรม ไม่ยึดติดกับความคิดและเหตุผลของตนเพียงฝ่ายเดียว เพื่อการมองเห็นสัจธรรมของโลก และสรรพสิ่งได้อย่างชัดเจนและตรงกัน

จากการพิจารณางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ในเรื่องสั้นต่าง ๆ ข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ในเรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิเป็นแนวคิดที่มีความน่าสนใจและมีความแตกต่างจากแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ที่ปรากฏในงานวิจัยเล่มอื่น ๆ และจากการพิจารณากลวิธีการเสนอแนวคิดของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิ ก็พบว่าเป็นกลวิธีที่น่าสนใจนำมาศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและพิจารณาวรรณกรรมร่วมสมัยอื่น ๆ ได้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมนุษย์ แนวคิด และกลวิธีการเสนอแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ช่วยให้ผู้วิจัยเข้าใจและมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดและกลวิธีในการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์ ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์เรื่องสั้นของสุทธิพงษ์ ธรรมวุฒิโดยเลือกในส่วนที่เกี่ยวข้องตามขอบเขตด้านเนื้อหาของงานวิจัยต่อไป